

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2007:16

*Turvallisuuspoliisin parlamentaarinen
valvonta*

Oikeusvertaileva taustaselvitys

OIKEUSMINISTERIÖN LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2007:16

*Turvallisuuspoliisin parlamentaarinen
valvonta*

Oikeusvertaileva taustaselvitys

ISSN 1458-7149
ISBN 978-952-466- 623-7 (nid.)
ISBN 978-952-466- 624-4 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
15.10.2007

<p>Tekijä</p> <p>Erityisasiantuntija Veli-Pekka Hautamäki</p>	<p>Julkaisun laji Selvitys</p> <p>Toimeksiantaja Oikeusministeriö</p> <p>Toimielimen asettamispäivä 14.8.2007</p>	
<p>Julkaisun nimi Turvallisuuspoliisin parlamentaarinen valvonta. Oikeusvertaileva taustaselvitys</p>		
<p>Julkaisun osat</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Selvityksessä on tarkasteltu turvallisuuspoliisin valvontaa yhdeksässä länsieurooppalaisessa valtiossa. Selvityksen kohteina ovat Pohjoismaista Ruotsi, Norja ja Tanska sekä muista Länsi-Euroopan maista Alankomaat, Belgia, Irlanti, Iso-Britannia, Ranska ja Saksa.</p> <p>Turvallisuuspoliisin valvonnassa voidaan maakohtaisesti erottaa erilaisia muotoja, joskin yleiset peruslähtökohdat ovat samantyyppisiä. Turvallisuuspoliisia valvoo tavallisesti useampi taho. Valvonta voi olla luonteeltaan yleisvalvontaa tai valvontaelin on erikoistunut johonkin tiettyyn osakysymykseen. On tavallista, että turvallisuuspoliisin toimintaa valvoo hallinnollisesti asianomainen ministeriö, tai että tuomioistuimet valvovat turvallisuuspoliisia myöntäessään luvan esimerkiksi telekuunteluun.</p> <p>Erityistä huomiota selvityksessä on kiinnitetty sellaisiin toimielimiin, joiden nimenomaisena erityistehtävänä on valvoa pelkästään turvallisuuspoliisin toimintaa. Hyvin usein tällaisena valvontaorganina toimii parlamentaarinen erityisvalvontaelin, mutta kyseessä saattaa olla myös löyhemmän parlamentaarisen kytkennän omaava erityisviranomainen. Selvityksessä mukana olevista maista turvallisuuspoliisin parlamentaarinen erityisvalvontaelin toimii Norjassa, Tanskassa, Alankomaissa, Belgiassa, Iso-Britanniassa ja Saksassa. Kuitenkin myös niissä maissa, joissa parlamentaarista erityisvalvontaelintä ei ole, voidaan havaita turvallisuuspoliisin valvonnassa parlamentaarisia piirteitä.</p> <p>Turvallisuuspoliisin parlamentaarinen valvonta on kehittynyt lähinnä parin viime vuosikymmenen aikana. Selvityksen perusteella näyttää siltä, että turvallisuuspoliisin parlamentaarisen valvonnan järjestämistä pidetään tärkeänä. Kehitys on johtanut erityisiin institutionaalsiin järjestelyihin, joilla valvonnan tehokkuus on pyritty takaamaan.</p>		
<p>Avainsanat: (asiasanat) Turvallisuuspoliisi, parlamentaarinen valvonta, parlamentarismi, parlamentaarinen erityisvalvontaelin, Pohjoismaat, Länsi-Eurooppa</p>		
<p>Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 18/41/2007</p>		
<p>Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2007:16</p>	<p>ISSN 1458-7149</p>	<p>ISBN 978-952-466- 623-7(nid.) 978-952-466- 624-4(PDF)</p>
<p>Kokonaissivumäärä</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p> <p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja Oikeusministeriö</p>	<p>Kustantaja Oikeusministeriö</p>	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
15.10.2007

Författare Specialsakkunnig Veli-Pekka Hautamäki	Typ av publikation Utredning		
	Uppdragsgivare Justitieministeriet		
	Datum då organet tillsattes 14.8.2007		
Publikation (även den finska titeln) Den parlamentariska övervakningen av säkerhetspolisen. En rättsjämförande bakgrundsutredning (Turvallisuuspoliisin parlamentaarinen valvonta. Oikeusvertaileva taustaselvitys)			
Publikationens delar			
Referat I utredningen har granskats övervakningen av säkerhetspolisen i nio västeuropeiska stater. Föremål för utredningen har av de nordiska länderna varit Sverige, Norge och Danmark och av de övriga västeuropeiska länderna Nederländerna, Belgien, Irland, Storbritannien, Frankrike och Tyskland. När det gäller övervakningen av säkerhetspolisen kan man landsvis särskilja olika former av övervakning trots att de allmänna basutgångspunkterna är av samma typ. Säkerhetspolisen övervakas vanligen av flera instanser. Övervakningen kan vara allmän övervakning eller så har övervakningsorganet specialiserat sig på någon viss delfråga. Det är vanligt att säkerhetspolisens verksamhet administrativt övervakas av respektive ministerium eller att domstolarna övervakar säkerhetspolisen då de beviljar tillstånd för t.ex. teleavlyssning. I utredningen har det fästs särskild uppmärksamhet vid sådana organ vars uttryckliga specialuppgift är att övervaka endast säkerhetspolisens verksamhet. Mycket ofta är det ett särskilt parlamentariskt övervakningsorgan som verkar som ett sådant övervakningsorgan, men det kan också vara fråga om en specialmyndighet med lösare parlamentarisk anknytning. När det gäller de länder som är med i undersökningen verkar vid den parlamentariska övervakningen av säkerhetspolisen ett specialövervakningsorgan i Norge, Danmark, Nederländerna, Belgien, Storbritannien och Tyskland. Också i de länder där det inte finns ett parlamentariskt specialövervakningsorgan kan man dock observera parlamentariska drag när det gäller övervakningen av säkerhetspolisen. Den parlamentariska övervakningen av säkerhetspolisen har utvecklats närmast under de två senaste decennierna. På grundval av utredningen verkar det som om anordnandet av en parlamentarisk övervakning anses vara viktigt. Utvecklingen har lett till särskilda institutionella arrangemang med vilka man eftersträvat att säkerställa effektiviteten vid övervakningen.			
Nyckelord Säkerhetspolis, parlamentarisk övervakning, parlamentarism, parlamentariskt specialövervakningsorgan, de nordiska länderna, Västeuropa			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnummer) OM 18/41/2007			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2007:16		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466- 623-7(häft.) 978-952-466- 624-4(PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Selvityksen tarkoitus ja rajaukset	1
1.2	Turvallisuuspoliisin määritelmä	2
2	TURVALLISUUSPOLIISIN PARLAMENTAARINEN VALVONTA.....	3
2.1	Yleistä.....	3
2.2	Parlamentaarinen erityisvalvontaelin.....	5
3	TURVALLISUUSPOLIISIN MUU VALVONTA	6
4	TURVALLISUUSPOLIISIN VALVONTA POHJOISMAISSA	7
4.1	Ruotsi.....	7
4.2	Norja.....	8
4.3	Tanska.....	9
5	TURVALLISUUSPOLIISIN VALVONTA ERÄISSÄ LÄNSI-EUROOPAN MAISSA	10
5.1	Alankomaat.....	10
5.2	Belgia.....	11
5.3	Irlanti	12
5.4	Iso-Britannia	13
5.5	Ranska	14
5.6	Saksa.....	15
6	YHTEENVETO	16

1 JOHDANTO

1.1 Selvityksen tarkoitus ja rajaukset

Tämän oikeusvertailevan taustaselvityksen tarkoituksena on tuottaa tietoa turvallisuuspoliisin parlamentaarisesta valvonnasta Pohjoismaissa ja eräissä muissa Länsi-Euroopan valtioissa. Selvityksessä ei tarkastella turvallisuuspoliisin valvontaa Suomessa.

Suomen kannalta valvonnan selvittäminen muissa Pohjoismaissa on aiheellista, koska Pohjoismaat — joista tässä selvityksessä ovat mukana Ruotsi, Norja ja Tanska — kuuluvat samaan oikeusperheeseen ja oikeusjärjestyskohtaisesti toteutetut sääntely- ja instituutioreformit ovat monilta osin samankaltaisia. Selvityksen muita kohdemaita ovat Alankomaat, Belgia, Irlanti, Iso-Britannia, Ranska ja Saksa. Myös näitä maita voi pitää vertailun kannalta merkityksellisinä, koska niiden kautta vertailuun saadaan edustava ja kattava otos länsieurooppalaisia oikeusjärjestyksiä.

Selvityksessä on katsottu aiheelliseksi analysoida turvallisuuspoliisin parlamentaarisia *erityisvalvontaelimiä*. Tämä täyttää tiedontarvetta sellaisesta institutionaalisesta ratkaisusta, joka useissa maissa on nähty tarpeelliseksi turvallisuuspoliisin parlamentaarisen valvonnan järjestämiseksi. Analyysi kohdistuu parlamentaarisen erityisvalvontaelimen säädöspohjaan, kokoonpanoon, toimikauteen, toimivaltuuksiin (tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet), vaitiolo- ja vastuukysymyksiin, sekä valvontaelimen raportointivelvollisuuteen. Maakohtaiset tiedot kootaan vertailevaan yhteenvetoon, jossa tuodaan esiin eroja ja yhtäläisyyksiä.

Muita turvallisuuspoliisia valvovia tahoja voivat olla esimerkiksi hallinnonalan ministeriö, oikeusasiamies tai turvallisuuspoliisin valvontaa varten erikseen perustettu viranomainen. Muista valvontaelimistä on pyritty selvittämään niiden toimivaltaa ja merkitystä turvallisuuspoliisin valvonnassa varsinkin silloin, kun kyseessä on valvontaa varten erikseen perustettu viranomainen. Tuomioistuinten suorittamaan valvontaan ei ole erikseen kiinnitetty huomiota, koska tuomioistuinten toiminta on lainkäyttöön liittyvää valvontaa ja siinä mie-

lessä erilaista suhteessa muuhun valvontaan. Sinänsä on otettava huomioon, että tuomioistuINVALVONNALLA voi olla hyvinkin merkittäviä vaikutuksia turvallisuuspoliisin toimintaan.

Selvityksen tarkoituksena ei ole selvittää eri maissa toimivien turvallisuuspoliisien organisaatioita eikä toimintaa. Yleinen turvallisuuspoliisi on kuitenkin määritelty vertailua varten. Turvallisuuspoliisin valvonnan päätyyppejä ovat parlamentaarinen valvonta ja muu valvonta. Ajallisesti voidaan erottaa turvallisuuspoliisin *ennakollinen* ja *jälkikäteinen* valvonta. Sisällöllisesti voidaan puolestaan erottaa *strateginen* ja *operatiivinen* valvonta, joka voi olla *laillisuus-* ja/tai *tarkoituksenmukaisuusvalvontaa*. Ennakolliseen valvontaan voidaan lukea sellaiset valvontatoimenpiteet, jotka ovat turvallisuuspoliisin suorittamia toimintoja ennakoivia tai niiden aikana tapahtuvia. Jälkikäteinen valvonta tarkoittaa pelkääntään jo toteutuneiden turvallisuuspoliisin toimenpiteiden valvontaa. Turvallisuuspoliisin valvonta painottuu pääosin jälkikäteiseen valvontaan. Strategisessa valvonnassa on kyse turvallisuuspoliisin toiminnan yleisempien suuntaviivojen ja linjausten valvonnasta. Operatiivinen valvonta kohdistuu niihin konkreettisiin toimenpiteisiin (esimerkiksi tietojen kerääminen), joita turvallisuuspoliisi suorittaa yksittäisinä tehtävinä osana toimintastrategiaansa.

Selvityksen *aineistona* ovat olleet turvallisuuspoliisin valvontaa koskevat säädökset ja valvontaelinten itsensä tuottama virallistieto. Lisäksi oikeusministeriö on kyselyillä selvittänyt parlamentaaristen erityisvalvontaelinten toimivaltaa. Myös *Euroopan neuvoston, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)* ja *Länsi-Euroopan unionin (WEU)* tuottamaa aineistoa on hyödynnetty. Käytettävänä on lisäksi ollut *Suojelupoliisin* 13.8.2007 päivätty muistio. Tietoja on pyritty tarkistamaan eri lähteistä niiden luotettavuuden ja ajantasaisuuden takaamiseksi.

1.2 Turvallisuuspoliisin määritelmä

Turvallisuuspoliisilla voidaan yleisessä vertailevassa tarkastelussa tarkoittaa organisaatiota, jonka pääasiallisena tehtävänä on valtion turvallisuuden takaaminen. Sen tehtäviin kuuluu tavallisesti valtion sisäisen turvallisuuden uhkien torjunta, vastavakoilu, terrorismin

torjunta, ennalta estävä turvallisuus työ ja turvallisuusvartiointi. Eräissä valtioissa saattaa olla useita turvallisuus(poliisi)organisaatioita, jotka voivat olla joko osa valtion muuta poliisiorganisaatiota tai kokonaan erikseen organisoituja elimiä.

Turvallisuuspoliisilla on yleensä useita tiedonkeruutapoja ja myös kansainvälinen yhteistyö turvallisuuspoliisien välillä on tavallista. Tietoja kerätään ihmisistä, paikoista, tapahtumista ja toiminnoista. Tällöin on tyypillistä, ettei tietoja kerätä julkisesti käytettävissä olevien kanavien tai diplomaattiyhteyksien kautta. Turvallisuuspoliisin toiminnan kannalta olennaista on varsinkin operatiivisen toiminnan pysyminen mahdollisimman salaisena. Salassapito kohdistuu esimerkiksi tietolähteisiin, operaatioihin, menetelmiin ja henkilöstön anonymiteettiin.

Tavallisesti turvallisuuspoliisin toiminta on säännelty lainsäädännössä ja saatettu jonkinlaisen demokraattisen kontrollin alaiseksi. Demokraattisen kontrollin muoto riippuu valtion hallitusmuodosta, poliittisesta järjestelmästä, sekä historiallisista ja kulttuurisista tekijöistä. Yleensä lainsäädännössä määritellään ainakin perustavaa laatua olevat kysymykset kuten turvallisuuspoliisin toimivalta ja sen rajat, organisaatio, toiminnan valvonta, sekä menettelytavat tapauksissa joissa yksilön oikeuksia on rikottu.

2 TURVALLISUUSPOLIISIN PARLAMENTAARINEN VALVONTA

2.1 Yleistä

Parlamentaarinen valvonta perustuu valtiosääntöiseen *parlamentaarisen vastuunalaisuuden periaatteeseen*, jonka mukaan hallituksen tulee toiminnassaan nauttia parlamentin luottamusta. Parlamentaarisen valvonnan keskeiset piirteet muodostuvat niistä hallituksen ja parlamentin konkreettisista toimenpiteistä, joilla tyydytetään parlamentin tiedontarvetta hallituksen toiminnasta. Tällä tavoin ymmärrettynä parlamentaarisella valvonnalla voi olla

vaihtelevia muotoja. Valvontaa saattavat suorittaa parlamentin jäsenet ja/tai parlamentin nimittämä viranomainen.

Parlamentaarinen valvonta voi kohdistua erityisesti turvallisuuspoliisin toimintaan tai se saattaa olla yksi viranomaisen muista tehtävistä. Turvallisuuspoliisin valvonnassa kyse on usein erityisvalvontaelimestä, joka esittää turvallisuuspoliisille kysymyksiä ja tiedusteluja sekä suorittaa tarkastuksia. Vaikka parlamentaarisella valvonnalla on joissain kysymyksissä jo pitkä historiallinen tausta, turvallisuuspoliisin parlamentaarista valvontaa voidaan pitää maailmanlaajuisesti varsin tuoreena ilmiönä, joka on yleistynyt vasta parin viime vuosikymmenen aikana.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on antanut suosituksen (*Recommendation 1713(2005)*) turvallisuuspoliisin demokraattista valvontaa koskevista periaatteista. Suosituksen mukaan turvallisuuspoliisin toiminnan tulisi perustua selkeään lainsäädäntöön, jonka soveltamista tuomioistuimet valvovat. Jokaisessa parlamentissa tulisi olla erillinen komitea turvallisuuspoliisin valvontaa varten. Valvonnan minimivaatimuksena voidaan pitää turvallisuuspoliisin varainkäytön valvontaa. Turvallisuuspoliisin tavallisuudesta poikkeavat toimintatavat tulisi pyrkiä mahdollisimman nopeasti säätämään lailla. Turvallisuuspoliisin politisoitumista pitää välttää ja raportoinnin tulee tapahtua objektiivisesti ja ammattimaisesti. Turvallisuuspoliisin toiminnan valvonnassa tulee huomioida läpinäkyvyys suhteessa salassa pidettävään tietoon. Parlamentille tulee tiedottaa säännöllisesti turvallisuuspoliisin toimintaan olennaisesti vaikuttavista seikoista.

Euroopan neuvoston Venetsia-komissio (*European Commission for Democracy Through Law*) on kesäkuussa 2007 julkaissut raportin (*CDL-AD(2007)016*) turvallisuuspoliisin demokraattisesta valvonnasta. Komissio toteaa raportissa (s. 56), että pelkkää turvallisuuspoliisin hallinnollista valvontaa ei voida pitää riittävänä, vaan tarvitaan myös muita valvontamekanismeja.

2.2 Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Turvallisuuspoliisin parlamentaarisella erityisvalvontaelimellä tarkoitetaan tehtävää varten nimenomaisesti muodostettua valvontaelintä, jonka kokoonpanoon vaikuttaa merkittävästi tai yksinomaan parlamentin kanta. Tässä mielessä esimerkiksi oikeusasiamiestä ei voi sanoa varsinaisessa merkityksessä pitävä turvallisuuksiin parlamentaarisena erityisvalvontaelimenä, koska oikeusasiamiehen tehtävänä on yleensä vastata laajemmin laillisuusvalvonnasta. Joissain maissa saattaa kuitenkin olla osakysymyksiin erikoistuneita oikeusasiamiehiä. Erityisvalvontaelintä ei tulisi myöskään sekoittaa parlamentin sellaiseen valiokuntaan, joka saattaa toiminnallaan valvoa turvallisuuksiin toimintaa, mutta jonka pääasiallinen tehtävä valvonta ei kuitenkaan ole.

Erityisvalvontaelimen toiminnasta on tavallisesti säädetty lailla, jossa on säännökset jäsenien valinnasta, toimikaudesta ja toimivallasta. Maasta riippuen erityisvalvontaelimen jäsenet voivat olla kansanedustajia tai pelkästään muita kuin kansanedustajia. Valvontaelin voi koostua myös näiden yhdistelmästä. Mikäli valvontaelimen jäsenet ovat kansanedustajia, on luonnollista, että heidän toimikautensa rajautuu parlamentin jäsenyyteen. Varsinaisten jäsenten lisäksi erityisvalvontaelimessä on hallintohenkilökuntaa ja mahdollisesti myös asiantuntijoita.

Erityisvalvontaelimen merkitys riippuu sen toimivallasta. Vaihtelua on varsinkin siinä, millaiset valtuudet valvontaelimellä on saada yksityiskohtaisia tietoja turvallisuuksiin käytännön toiminnasta. Toiminnan strategisella tasolla valtuudet ovat yleensä merkittävämmät kuin toiminnan operatiivisella tasolla, jossa turvallisuuksiin tarvitsee salassapitoa huomattavasti enemmän. Valvonta painottuu tavallisesti jälkikäteiseen valvontaan, sillä turvallisuuksiin toiminnan ennakkollista valvontaa saattaa olla vaikea toteuttaa ja sen voidaan ajatella olevan riskitekijä turvallisuuksiin toiminnalle. Tiedonsaantioikeus edellyttää valvontaelimen jäseniltä vaitiolovelvollisuutta sellaisista seikoista, joilla on merkitystä valtion turvallisuuden kannalta tai jotka muutoin ovat salassa pidettäviä. Valvontatoiminnan julkisessa raportoinnissa ei voida antaa kovin yksityiskohtaista tietoa turvallisuuksiin toiminnasta.

3 TURVALLISUUSPOLIISIN MUU VALVONTA

Turvallisuuspoliisin muun valvonnan muotoina voidaan erottaa turvallisuuspoliisin sisäinen valvonta, hallinnollinen valvonta, erityisen valvontaviranomaisen suorittama valvonta, tuomioistuINVALVONTA ja viranomaiskoneiston ulkopuolinen valvonta. Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan turvallisuuspoliisin sisällä tapahtuvaa toiminnan valvontaa, jota varten saatetaan olla oma tarkastusyksikkö. Selvityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi maakohtaisesti selvittää turvallisuuspoliisin sisäisen tarkastuksen muotoja. Monilta osin tämä ei olisi mahdollistakaan, koska eri maiden turvallisuuspoliisit tuskin haluaisivat antaa yksityiskohtaista tietoa tämältyyppisistä asioista.

Hallinnollisessa valvonnassa turvallisuuspoliisia hallinnoiva ministeriö arvioi turvallisuuspoliisin toiminnan lainmukaisuutta ja tehokkuutta. Hallinnollisen valvonnan osalta selvityksessä on lähinnä tuotu esiin maakohtaisesti se ministeriö tai ministeriöt, jotka ovat vastuussa turvallisuuspoliisin hallinnollisesta valvonnasta. Selvityksessä ei ole pyritty erikseen analysoimaan myöskään yleisten laillisuusvalvontaviranomaisten — kuten oikeusasiamiehen — toimintaa.

Turvallisuuspoliisin valvontaa varten on voitu perustaa erityisviranomainen, jolla on toimivalta käsitellä turvallisuuspoliisin toimintaan kohdistuvia kanteluja tai valituksia. Erityisviranomaisella voi joissain maissa olla laajat tiedonsaantioikeudet turvallisuuspoliisin toiminnasta. Erityisviranomaisia voi olla useita. Tällöin yleisvalvontaviranomaisen ohella toimivat muut viranomaiset keskittyvät yleensä jonkin rajatumman erityiskysymyksen — kuten esimerkiksi rekisteritietojen käytön — valvontaan. Erityisviranomaisella saattaa olla *parlamentaarinen kytentä* esimerkiksi sitä kautta, että kansanedustajia osallistuu viranomaisen toimintaan tai parlamentilla on vaikutusmahdollisuuksia virkanimityksissä. Selvityksen kannalta tällaisten viranomaisten selvittämistä voi pitää erityisen merkityksellisenä.

TuomioistuINVALVONTA ajankohtaistuu silloin, kun turvallisuuspoliisin toimenpiteet jollain tavoin liittyvät tuomioistuimessa käytävään oikeusprosessiin tai turvallisuuspoliisi tarvit-

see tuomioistuimelta luvan esimerkiksi telekuunteluun. Juuri lupien myöntämisen kautta tuomioistuinten valvova rooli voi olla hyvinkin aktiivinen. Viranomaiskoneiston ulkopuolinen valvonta kattaa etupäässä tiedotusvälineiden ja kansalaisvaikuttamisen kautta tapahtuvan turvallisuuspoliisin toiminnan tarkkailun ja siitä tiedottamisen, jolla voi olla vaikutusta turvallisuuspoliisin julkisuuskuvaan ja toimintatapoihin.

4 TURVALLISUUSPOLIISIN VALVONTA POHJOISMAISSA

4.1 Ruotsi

Ruotsissa turvallisuuspoliisia valvovat oikeusasiamies, oikeuskansleri, rekisteriviranomainen (*Registernämnden*), poliisihallitus (*Rikspolisstyrelsen*; lyh. RPS) ja tilintarkastusviranomainen (*Riksrevisionen*). Oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin valvonta on yleistä laillisuusvalvontaa. Parlamentaarista erityisvalvontaelintä Ruotsissa ei ole, vaikka parlamentin jotkin valiokunnat voivat valvoa turvallisuuspoliisia.

Rekisteriviranomainen valvoo tietojen keräämistä, säilyttämistä ja paljastamista. Sen turvallisuuspoliisia valvovan osaston jäsenenä voi olla kansanedustajia ja oikeudellisia asiantuntijajäseniä. Jäseniä saa kaikkiaan olla korkeintaan kahdeksan. Rekisteriviranomaisella on oikeus päästä turvallisuuspoliisin tiedostoihin. Rekisteriviranomainen ei toimi valitusviranomaisena. Sen tulee vuosittain laatia raportti hallitukselle. Rekisteriviranomaisen toiminnasta säädetään asetuksella (*Förordning (2006:1076) med instruktion för Registernämnden*).

Hallituksen nimittämä poliisihallitus valvoo turvallisuuspoliisin toiminnan lainmukaisuutta ja tehokkuutta raportoiden toiminnastaan vuosittain ja tarvittaessa erikseen oikeusministerille. Toimintaansa varten se voi suorittaa tarkastuksia. Poliisihallituksen johtokuntaan kuuluu kahdeksan jäsentä, joista tavallisesti suuri osa on kansanedustajia. Puheenjohtajana

toimii poliisijohtaja. Poliisihallituksen toiminnasta säädetään asetuksella (*Förordning (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen*).

Ruotsin oikeusministeriön mietinnössä (*Ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid användandet av hemliga tvångsmedel, m.m.; SOU 2006:98*) esitetään uuden turvallisuuspoliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovan viranomaisen (*Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden*) perustamista. Mietinnössä esitetään, että uuden viranomaisen kokoonpanoon olisi parlamentilla suurempi vaikutus kuin nykyään rekisteriviranomaisen osalta.

Ruotsin hallitus on syyskuussa 2007 antanut valtiopäiville esityksen (*Regerings proposition 2006/07:133*), jossa esitetään edellä mainitun viranomaisen perustamista (*Förslag till lag om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet*). Samalla esitetään, että uusi viranomainen ottaisi hoitaakseen nykyisen rekisteriviranomaisen (*Registernämnden*) tehtävät ja rekisteriviranomainen lakkautettaisiin. Viranomaisen jäsenet nimittäisi hallitus. Hallitus esittää lain tulevan voimaan vuoden 2008 alusta lukien.

4.2 Norja

Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Vuonna 1996 toimintansa aloittaneesta parlamentaarisesta erityisvalvontaelimestä (*Utvalget for kontroll med etterretnings-, overvåknings-, og sikkerhetstjeneste*; lyh. EOS-utvalget) on säädetty lailla (*Lov av 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåknings- og sikkerhetstjeneste*), jonka lisäksi valvontaelimen toiminnasta on annettu ohje (*Instruks av 30. mai 1995 om kontroll med etterretnings-, overvåknings- og sikkerhetstjeneste*). Valvontaelimen seitsemän jäsentä, jotka eivät saa olla parlamentin jäseniä, nimitetään parlamentin täysistunnossa. Kokoonpanon tulee heijastaa parlamentin poliittisia voimasuhteita. Toimikausi on normaalisti viisi vuotta ja jäsenet voidaan valita tehtävään uudelleen. Varajäseniä ei ole. Toiminta on suurkäräjistä riippumatonta, pääosin jälkikäteistä turvallisuuspoliisin valvontaa.

Valvontaelimellä on oikeus valvoa turvallisuuspoliisin lisäksi myös muiden turvallisuusviranomaisten toimintaa, jos se katsotaan tarpeelliseksi tehtävän hoitamisessa. Oikeuksiin kuuluu pääsy arkistoihin ja rekistereihin sekä viranomaisten tiloihin. Valvontaelin tekee useita tarkastuskäyntejä vuodessa ja käyntejä voidaan tehdä myös ennalta ilmoittamatta. Valvontaelin voi pyytää lausuntoja ja selvityksiä. Yksityiskohtaista turvallisuustietoa sisältäviin operatiivisiin asiakirjoihin valvontaelimellä on periaatteessa oikeus tutustua, mutta tällaisia asiakirjoja koskevissa tarkastuksissa on arvioitava, onko asiakirjojen saaminen tarkoituksenmukaista tarkastuksen kannalta. Valvontaelin voi käsitellä kanteluja, jotka koskevat turvallisuuspoliisin toimintaa. Kantelujen perusteella valvontaelin voi esittää turvallisuuspoliisille kantansa sen toiminnasta ja suosituksia turvallisuuspoliisin vastedes tapahtuvalle toiminnalle. Valvontaelin raportoi suurkäräjille toiminnastaan vuosittain ja mahdollisissa erityistapauksissa erikseen.

Muut valvontaelimet

Parlamentaarisen erityisvalvontaelimen lisäksi turvallisuusorganisaatioita valvovat oikeusministeriö, sisäasiainministeriö ja puolustusministeriö. Turvallisuuspoliisia valvoo lisäksi valtakunnansyyttäjä (*Riksadvokat*) sekä erityisviranomainen (*Spesialenheten for politisaker*). Erityisviranomainen valvoo toimintatapojen lainmukaisuutta, tarkoituksenmukaisuutta ja riippumattomuutta.

4.3 Tanska

Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Parlamentaarisen erityisvalvontaelimen säädöspohjan muodostaa vuonna 1988 säädetty laki (*Lov om etablering af et udvalg om forsvarets og politiets efterretningstjenester; lov nr. 378 af 6. juli 1988*). Valvontaelimeen kuuluvat parlamentin nimittämät viisi jäsentä, jotka ovat kansanedustajia. Jäsenet tulevat yksi kustakin viidestä suurimmasta puolueesta ja heidän toimikautensa on vaalikauden pituinen.

Hallitus on velvollinen tiedottamaan valvontaelimelle turvallisuuspoliisin toimintaan liittyvistä linjauksista ja ajankohtaisista asioista. Valvontaelimellä ei ole toimivaltaa suorittaa oma-aloitteisesti tutkintaa turvallisuuspoliisin toiminnasta. Valvontaelimen jäsenillä on salassapitovelvollisuus. Raportteihin ei kirjoiteta sellaista yksityiskohtaista tietoa, jonka paljastuminen olisi vahingollista turvallisuuspoliisin toiminnalle.

Muut valvontaelimet

Turvallisuuspoliisi kuuluu oikeusministeriön hallinnollisen valvonnan alaan. Oikeusministerin nimittämä poliittisesti riippumaton nelijäseninen *Wambergudvalget* valvoo turvallisuuspoliisin tietojen käyttöä ja rekisterinpitoa. Turvallisuuspoliisin varainkäyttöä valvoo tilintarkastusviranomainen (*Rigsrevisionen*).

5 TURVALLISUUSPOLIISIN VALVONTA ERÄISSÄ LÄNSI-EUROOPAN MAISSA

5.1 Alankomaat

Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Parlamentaarisenä erityisvalvontaelimenä toimivasta parlamentin komiteasta (*Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten*) säädetään parlamentin alahuoneen työjärjestyksessä. Valvontaelimen jäseniä ovat parlamentissa edustettuina olevien puolueiden johtajat, jotka useimmiten lienevät myös parlamentin jäseniä. Pitkään jatkuneen käytännön mukaan vain neljän suurimman puoleen johtajat ovat edustettuina. Toimikausi määräytyy istuntokausien mukaan, jäsenet nimittää tehtävään alahuoneen puhemies. Työjärjestyksen mukaan komitealla on oikeus saada tietoja, järjestää kuulemistilaisuuksia ja suorittaa tarkastuksia. Valvontaelin laatii parlamentille raportin vuosittain.

Muut valvontaelimet

Turvallisuuspoliisia valvoo hallinnollisesti sisäasiainministeriö. Joissain asioissa myös oikeus- ja puolustusministeriöillä on valvova rooli. Turvallisuuspoliisin toiminnan laillisuuden valvontaa varten on perustettu erillinen kolmijäseninen valvontakomitea (*Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten*), jonka toiminta alkoi vuonna 2003. Jäsenten toimikausi on kuusi vuotta ja heidät voidaan valita kerran uudelleen. Jäsenet valitsee ministeriryhmä parlamentin alahuoneen esittämästä ehdokaslistasta. Valvontakomitean jäsenistä vähintään kahdella tulee olla oikeustieteellinen jatkotutkinto. Valvontakomitea laatii raportin vuosittain. Lisäksi se voi laatia erillisiä tarkastusraportteja. Raportit saattavat olla erilaisina versioina riippuen siitä, voiko tietoja julkistaa. Valvontakomitealla on pääsy kaikkiin haluamiinsa turvallisuuspoliisin tietoihin. Valvontakomiteasta on säädetty lailla (*Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV 2002)*).

Turvallisuuspoliisin toiminnasta on mahdollista kannella turvallisuuspoliisiin, sisäasiainministeriöön, parlamentaariseen erityisvalvontaelimeen tai oikeusasiamiehelle.

5.2 Belgia

Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Vuonna 1993 toimintansa aloittaneesta parlamentaarisesta erityisvalvontaelimestä (*Comité permanent de contrôle des services de renseignements*; lyh. Comité I) säädetään niin kutsutulla orgaanilalla (*Loi organique du contrôle des services de police et de renseignements 18 juillet 1991*). Valvontaelimessä on kolme jäsentä, jotka nimittää senaatti. Jokaisella jäsenellä on varajäsen. Jäsenillä tulee olla oikeustieteellinen loppututkinto ja vähintään seitsemän vuoden kokemus rikos- tai julkisoikeuden alalta siten, että se soveltuu valvontatehtävän suorittamiseen. Valvontaelimen puheenjohtajalla tulee olla tuomarin pätevyys. Valvontaelimen jäsenen toimikausi on viisi vuotta. Samat jäsenet voidaan valita kerran uudelleen. Valvontaelimen yhteydessä toimii poliisivaltuudet omaava tutkintayksikkö, jolle valvontaelin voi delegoida tutkintatehtäviä. Tutkintayksikön virkamiehiltä edellytet-

tään tehtävään soveltuvaan asiantuntemusta ja kokemusta. Myös tutkintayksikössä toimikausi on viisi vuotta.

Valvontaelin valvoo turvallisuuspoliisia joko oma-aloitteisesti tai parlamentin tai ministerin pyynnöstä. Se käsittelee yksityisten turvallisuuspoliisin toiminnasta tekemiä kanteluja. Valvontaelin tekee säännöllisesti vierailuja turvallisuuspoliisiin ja aina tarvittaessa tutkinnan yhteydessä. Valvontaelimellä on oikeus kerätä ja analysoida turvallisuuspoliisin keräämää tietoa ja valvoa sen käytännön toimia sekä käytettäviä menetelmiä. Valvontaelimellä on oikeus tutustua kaikkiin asiakirjoihin, jotka se katsoo tarpeellisiksi valvontatehtävän suorittamisessa. Valvontaelin voi velvoittaa turvallisuuspoliisin virkamiehen tulemaan kuultavaksi. Toimivalta ulottuu maan kaikkiin tiedustelu- tai turvallisuusorganisaatioihin. Kaikilla valvontaelimen jäsenillä tulee olla valtuudet erittäin salaisten tietojen käsittelyyn, jolloin heillä on myös salassapitovelvollisuus. Valvontaelin raportoi vuosittain parlamentille, jonka lisäksi jokaisesta tutkinnasta tulee raportoida asianomaiselle ministerille ja parlamentille.

Muut valvontaelimet

Turvallisuuspoliisia valvotaan eri organisaatioiden kohdalla joko oikeusministeriöstä, sisäasiainministeriöstä tai puolustusministeriöstä käsin. Tilintarkastusviranomaisen valvoo taloudenpitoa.

5.3 Irlanti

Irlannin turvallisuuspoliisin laillisuusvalvonnasta vastaa hallituksen nimittämä valvontaviranomainen (*Garda Commissioner*), joka on vastuussa toiminnastaan oikeusministerille. Oikeusministeri on vastuunalainen parlamentille. Valvontaviranomaisen johtaja on tavallisesti poliisivirkamies.

Turvallisuuspoliisin toimintaa koskevia kanteluja käsittelee erityinen kolmijäseninen komissio (*Garda Síochána Ombudsman Commission*), jonka nimittää hallituksen esityksestä tasavallan presidentti parlamenttia kuultuaan. Komissio voi lisäksi perustellusta syystä

aloittaa turvallisuuspoliisin toimien tutkinnan. Komission jäsenet eivät saa olla parlamentin jäseniä, eivätkä turvallisuuspoliisin nykyisiä tai entisiä työntekijöitä. Jäsenen toimikausi on 3-6 vuotta hallituksen esittämän mukaan ja hänet voidaan valita kerran uudelleen. Komissiolla on tiedonsaantioikeuksia ja se raportoi toiminnastaan. Tiedonsaantia voidaan rajoittaa, mikäli valtion turvallisuuden katsotaan niin vaativan. Komissiosta säädetään lailla (*Garda Síochána Act 2005*).

5.4 Iso-Britannia

Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Parlamentarisesta erityisvalvontaelimestä (*The Intelligence and Security Committee*; lyh. ISC) säädetään lailla (*Intelligence Services Act (U.K.) 1994*). Valvontaelimessä on pääministerin nimittämät yhdeksän jäsentä, jotka valitaan sekä parlamentin ala- että ylähuoneesta. Jäsen ei saa olla ministeri. Jäsenten toimikausi määräytyy parlamentin jäsenyyden mukaisesti.

Valvontaelimellä on oikeus saada tietoa turvallisuuspoliisin toiminnasta. Säännöllisiä vierailuja turvallisuuspoliisiin pyritään tekemään vuosittain, ISC ei kuitenkaan voi tehdä tarkastuksia toimistoissa. Vierailuja voidaan tehdä myös, jos siihen on tutkimussyistä tarvetta. ISC:llä ei ole oikeutta vaatia asiakirjoja, mutta käytännössä se saa haluamansa informaation. Tiedonhankintatapana käytetään myös suljettuja kuulemisia. Tiedonsaantia voidaan rajoittaa sillä perusteella, että tieto luokitellaan niin arkaluonteiseksi, ettei sen luovuttamista valvontaelimelle voi sallia. Tällaista arkaluonteista tietoa voi olla tietolähteen paljastaminen, käytettävien menetelmien paljastaminen ja operaatioiden paljastaminen.

ISC laatii vuosittain raportin, joka tuodaan pääministerin kautta parlamenttiin. Pääministeri voi tarvittaessa neuvoteltuaan valvontaelimen kanssa jättää raportista pois tietoja, jotka voisivat aiheuttaa haittaa turvallisuusorganisaatioiden toiminnalle. ISC laatii myös *ad hoc*-raportteja pääministerille. ISC ei toimi turvallisuuspoliisin toimintaa koskevia valituksia vastaanottavana viranomaisena.

Muut valvontaelimet

Turvallisuusorganisaatiot ovat vastuunalaisia niistä vastaaville ministeriöille. Turvallisuusorganisaatioita valvoo *Intelligence Services Commissioner*, jolla on tiedonsaantioikeus. Virkaan nimittää pääministeri kolmen vuoden kaudeksi, virkakausien lukumäärää ei ole rajoitettu. Virkaan nimitettävällä tulee olla oikeustieteellinen tutkinto. *Intelligence Services Commissioner* raportoi toiminnastaan vuosittain pääministerille. *Interception of Communications Commissioner* valvoo turvallisuuspoliisia viestintäsalaisuusasioissa ja raportoi vuosittain pääministerille. Virkaan nimittää pääministeri kolmen vuoden kaudeksi, sama henkilö voidaan valita uudelleen. *Intelligence Services Commissioner* ja *Interception of Communications Commissioner* avustavat valitusviranomaisena toimivaa *Investigatory Powers Tribunal*'ia, jonka seitsemän jäsentä nimittää hallitsija ja joiden on oltava kokeneita lainoppineita. Toimikausi on kerrallaan viisi vuotta ja jäsen voidaan nimittää uudelleen.

5.5 Ranska

Commission Nationale du Contrôle des Interceptions de Sécurité (CNCIS) valvoo turvallisuuspoliisin toiminnan laillisuutta. CNCIS:ssä on kolme jäsentä. Puheenjohtajan nimittää kuuden vuoden toimikaudeksi tasavallan presidentti. Kaksi muuta jäsentä ovat kansanedustajia, yksi senaatista ja yksi kansalliskokouksesta. Kansanedustajat nimittää kamarin puheenjohtaja. Lisäksi valvontaelimessä on erikseen nimitettyjä asiantuntijoita. Valvontaelin laatii vuosittain raportin toiminnastaan.

Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés (CNIL) valvoo turvallisuuspoliisia tietoturvallisuusasioissa, kuten esimerkiksi siinä onko tietojen käyttö lainmukaista. Jäseniä on seitsemäntoista, jotka on valittu laajapohjaisesti siten, että toimielimeen kuuluu parlamentin jäseniä (sekä kansalliskokouksesta että senaatista kaksi), tuomareita ja asiantuntijoita. Jäsenten toimikausi on viisi vuotta paitsi parlamentin jäsenillä riippuen parlamentin jäsenyydestä. CNIL laatii vuosittain raportin, joka toimitetaan presidentille ja parlamentille. Valvontaelin voi ottaa vastaan yksityisten tekemiä kanteluja.

Vaikka parlamentilla on vaikutusvaltaa sekä CNCIS:n että CNIL:n kokoonpanoon, kumpaakaan ei voitane pitää parlamentaarisenä erityisvalvontaelimenä. CNIL ei ole pelkästään turvallisuuspoliisin valvontaa varten perustettu viranomainen, vaan sen tehtäväkenttä on laajempi. CNCIS:tä voisi kokoonpanonsa puolesta pitää parlamentaarisin erityisvalvontaelimiin rinnastuvana. CNCIS:n parlamenttijäseniä ei kuitenkaan valita parlamentin äänestyksellä. Melko tuoreessa DCAF:n raportissa Ranska mainitaan maana, jossa ei ole parlamentaarista turvallisuuspoliisin erityisvalvontaelintä (*Parliamentary Oversight of Intelligence Services, DCAF Backgrounder 03/2006*, s. 1; ks. myös Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen dokumentti nro 10567, 2.6.2005 *Democratic oversight of the security sector in member states*, kohta 39).

5.6 Saksa

Parlamentaarinen erityisvalvontaelin

Parlamentarisesta erityisvalvontaelimestä (*Parlamentarische Kontrollgremium*; lyh. PKGr) säädetään lailla (*Gesetz über die parlamentarische Kontrolle nachrichtendienstlicher Tätigkeit des Bundes vom 11. April 1978 (BGBl. I S. 453)*), johon on jälkeempäin tehty joitakin muutoksia (*Gesetz vom 17. Juni 1999 (BGBl. I S. 1334)*; *Gesetz vom 26. Juni 2001 (BGBl. I S. 1254)*). Valvontaelimen muodostavat liittovaltiopäivien alahuoneen *Bundestag*in keskuudestaan valitsevat jäsenet. Jäsenten lukumäärää ei ole valvontaelintä koskevassa laissa määritelty; tämänhetkisessä kokoonpanossa on yhdeksän jäsentä. Kokoonpanon tulee heijastaa parlamentin poliittisia voimasuhteita. Valvontaelimen toimikausi on parlamentin vaalikausi. Toimivaltaan kuuluu yleinen liittovaltiotason tiedonsaantioikeus, johon sisältyy tiedonsaanti- ja tarkastusoikeus turvallisuuspoliisin rekisteritietoihin.

Valvontaelimellä on oikeus vierailta turvallisuuspoliisin tiloissa ja haastatella sen henkilökuntaa. Tiettyihin turvallisuuspoliisin toimenpiteisiin, kuten kansainvälisen tietoliikenteen pysäyttämiseen on hankittava lupa valvontaelimeltä. Hallitus voi yksittäistapauksessa evätä valvontaelimen tiedonsaantioikeuden. Valvontaelimen jäsenillä on salassapitovelvollisuus. Valvontaelin laatii vuosittain raportin parlamentille.

Muut valvontaelimet

Parlamentaarisesta erityisvalvontaelimestä nimitetään neljä jäsentä *G 10 -komissioon*, jonka tehtävänä on valvoa Saksan perustuslain 10 §:ssä säädetyn luottamuksellisen viestin suojan toteutumista turvallisuuspoliisin toiminnassa. Sisäasiainministeriö informoi kuukausittain G 10 -komissiota. Komissio voi selvittää yksityisen vireille panemaa kantelua. Komissio laatii vuosittain raportin parlamentille.

Turvallisuuspoliisia valvoo hallinnollisesti sisäasiainministeriö. Elektronisten tietokantojen käyttöä valvoo *Bundesbeauftragte für den Datenschutz*. Turvallisuuspoliisin taloudenpitoa valvoo *Bundesrechnungshof*.

6 YHTEENVETO

Turvallisuuspoliisia voi maakohtaisesti valvoa useampikin viranomainen. Missään selvityksen maista ei vaikuttaisi turvallisuuspoliisin valvontaa jätetyn yhden valvontaelimen toiminnan varaan. Valvonta voi kuitenkin olla hyvin erityyppistä ja erikoistunutta; esimerkiksi pelkkää varainkäytön valvontaa tai rekisteritietoihin ja niiden käyttöön keskittynyttä valvontaa. Selvityksessä mukana olleista maista valvonta vaikuttaa keskitetyimmältä niissä maissa, joissa toimii parlamentaarinen turvallisuuspoliisin erityisvalvontaelin.

Vertailumaista huomiota voidaan kiinnittää siihen, onko kyse mannermaisesta oikeuden järjestelmästä vai *common law* -oikeusjärjestelmästä. Mannermaisissa oikeusjärjestelmissä oikeus on lainsäädäntökeskeisempi kuin *common law* -järjestelmissä, jotka ovat tuomioistuinkeskeisempiä. Selvityksen maista Iso-Britannia ja Irlanti ovat *common law* -järjestelmän maita. Turvallisuuspoliisin parlamentaarisen valvonnan suhteen erityistä merkitystä ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan sillä, onko kyseessä mannermainen vai *common law* -oikeusjärjestelmä.

Valtiomuodon merkitystä voidaan pohtia sen osalta, onko kyseessä liitto- vai yhtenäisvaltio. Liittovaltion rakenne on toimivaltakysymysten osalta tavallisesti monimutkaisempi kuin yhtenäisvaltiossa hallinnollisten tasojen suuremman määrän ja osavaltioiden aseman määrittelyn vuoksi. Selvityksen maista Pohjoismaat, Alankomaat, Irlanti ja Ranska ovat yhtenäisvaltioita, kun taas Saksa ja Belgia ovat liittovaltioita. Iso-Britanniaa sitä vastoin on hankalampaa sijoittaa joko pelkästään yhtenäis- tai liittovaltioksi. Myöskään jako yhtenäis- ja liittovaltioihin ei näyttäisi selittävän institutionaalisia ratkaisuja turvallisuuspoliisin valvonnan järjestämisessä. Vertailussa yleisen oikeuskulttuurisen tason kysymykset eivät vaikuta ratkaiseviltä turvallisuuspoliisin valvonnan institutionaalisia toteuttamistapoja järjestettäessä.

Useimmissa selvityksen kohteena olleista maista on jokin turvallisuuspoliisin valvontaelin, jonka jäsenenä on kansanedustajia. Parlamentin roolissa on kuitenkin vaihteluja, koska kaikissa selvityksen maissa ei esimerkiksi ole parlamentaarista erityisvalvontaelintä. Parlamentaarille erityisvalvontaelimelle on saatettu keskittää laajat valvontaoikeudet tai kansanedustajia on jäsenenä valvovassa viranomaisessa. Ruotsissa, Irlannissa ja Ranskassa ei ole samantyyppistä parlamentaarista erityisvalvontaelintä kuin selvityksen muissa maissa, mutta niissäkin on valvontaelimiä, joiden kokoonpanoon parlamentilla on vaikutusmahdollisuuksia. Tällöin vallanjaon näkökulmasta mahdollistuu asetelma, jossa hallitusvaltaa valvovat hallitusvallan itsekontrollin lisäksi myös lainsäätäjä ja lainkäyttäjät (tuomioistuimet).

Parlamentaariseen erityisvalvontaelimeen kuuluu tyypillisesti vähemmän kuin kymmenen jäsentä. Tätä suurempi jäsenmäärä valvontaelimen tehokkaan toiminnan ja salassapitovelvoitteiden kannalta tuskin olisikaan tarkoituksenmukainen. Norjassa ja Belgiassa erityisvalvontaelimen jäsenet eivät ole kansanedustajia, kun taas Alankomaissa, Tanskassa, Iso-Britanniassa ja Saksassa ovat. Kaikissa valvontaelimissä jäsenet valitaan määräajaksi. Kansanedustajien toimikausi määräytyy parlamentin jäsenyyden mukaan. Muiden kuin kansanedustajajäsenten toimikausi on melko tyypillisesti viisi vuotta. Vaihtelua on eri maiden välillä sen mukaan, kuinka monta kautta jäsen voi olla valvontaelimen jäsenenä. Kansanedustajajäsenten jäsenyys määräytyy yleensä parlamentin poliittisten voimasuhteiden perusteella, muussa tapauksessa edellytetään tehtävään soveltuvaa koulutusta ja kokemusta.

Parlamentaarisella erityisvalvontaelimellä saattaa olla laajat tiedonsaanti- ja tarkastusoi-
keudet. Ne ovat kuitenkin yleensä jollain tavoin rajattu turvallisuuspoliisin operatiivisessa
toiminnassa niin, ettei pääsyä kaikkein arkaluonteisimpiin tietoihin ole. Raportointivelvol-
lisuuttaan täyttäessä valvontaelin joutuu ottamaan huomioon oman luottamuksellisen ase-
mansa ja turvallisuuspoliisin toiminnan edellytysten turvaamisen. Saattaa olla mahdollista,
että raportista joudutaan poistamaan arkaluonteista tietoa ennen sen julkistamista.

Selvityksessä tarkasteltujen maiden pohjalta voidaan muodostaa käsitys turvallisuuspolii-
sin valvonnan muodoista ja instituutioista länsieurooppalaisissa oikeusjärjestyksissä. Tur-
vallisuuspoliisin parlamentaarista valvontaa pidetään yleisesti tärkeänä. Tämä näkyy var-
sinkin siinä, että useimmissa selvityksen maista on perustettu turvallisuuspoliisin parla-
mentaarinen erityisvalvontaelin. Vaikka tämän selvityksen havainnot kohdistuvat länsieu-
rooppalaisiin maihin, on turvallisuuspoliisin parlamentaarisen valvonnan tehostaminen
myös maailmanlaajuisesti yleistävä kehityspiirre.